

nam agens non movet nisi propter finem : unde apparet intellectum simpliciter esse altiore voluntate, voluntatem vero intellectu per accidens, & secundum quid.

CAPUT XXVII.

Quod felicitas humana non consistit in delectationibus corporalibus.

1. 2. quest. 11. art. 6.

EX præmissis autem apparet quod impossibile est felicitatem humanam consistere in delectationibus corporalibus; quarum præcipuæ sunt in cibis, & veneris.

1. Ostensum est enim cap. præc. quod secundum naturæ ordinem delectatio est propter operationem, & non è converso. Si igitur operationes non fuerint ultimus finis, delectationes consequentes eas neque sunt ultimus finis, neque concomitantes ultimum finem. Constat autem quod operationes quas consequuntur prædictæ delectationes, non sunt ultimus finis; ordinantur autem ad aliquos fines manifestos, sicut comestio ad conservationem corporis, coitus autem ad generationem prolis. Delectationes igitur præmissæ non sunt ultimus finis, neque ultimum finem concomitantes. Non est igitur in his ponenda felicitas.

2. Adhuc. Voluntas est superior quam appetitus sensitivus : mover enim ipsum, sicut superius, cap. xxv. dictum est. In actu autem voluntatis non consistit felicitas, sicut jam supra cap. xxvi. ostensum est. Multo igitur minus in delectationibus prædictis, quæ sunt in appetitu sensitivo.

3. Amplius. Felicitas est quoddam bonum hominis proprium : non enim bruta possunt dici felicia nisi abusive. Delectationes autem præmissæ sunt communes hominibus, & brutis. Non est igitur in eis ponenda felicitas.

4. Item. Ultimus finis est nobilissimum eorum quæ ad rem pertinent, habet enim rationem optimi. Hæ autem delectationes non conveniunt homini secundum id quod est nobilissimum in ipso, quod est intellectus, sed secundum sensum. Non est igitur in talibus delectationibus ponenda felicitas.

5. Amplius. Summa perfectio hominis esse non potest in hoc quod conjungitur rebus se inferioribus, sed per hoc quod conjungitur alicui rei altiori : finis enim est melior eo quod est ad finem. Delectationes autem præmissæ consistunt in hoc quod homo secundum sensum conjungitur aliquibus se inferioribus, scilicet sensibilibus quibusdam. Non est igitur in talibus delectationibus ponenda felicitas.

6. Amplius. Quod non est bonum nisi secundum quod est moderatum, non est secundum se bonum, sed accipit bonitatem à moderante. Usus autem prædictarum delectationum non est bonus homini, nisi sit moderatus : aliter enim delectationes se invicem impedirent. Non sunt igitur hæ delectationes secundum se bonum hominis. Quod autem est summum bonum, est per se bonum : quia quod per se bonum est, melius est eo quod est per aliud. Non sunt igitur tales delectationes summum hominis bonum, quod est felicitas.

7. Item. In omnibus quæ per se dicuntur, sequitur magis ad magis, si simpliciter sequatur ad simpliciter ; sicut calidum calefacit, magis calidum magis calefacit, & maxime calidum maxime calefacit. Si igitur delectationes præmissæ essent secundum se

bonæ, oportet quod maxime uti eis esset optimum. Hoc autem patet esse falsum : nam nimius usus eorum reputatur in vitium, & est etiam corpori noxius, & similium delectationum impeditivus. Non sunt igitur per se bonum hominis. In eis igitur non consistit humana felicitas.

8. Præterea. Actus virtutum sunt laudabiles ex hoc quod ad felicitatem ordinantur. Si igitur in delectationibus præmissis consisteret humana felicitas, actus virtutis magis esset laudabilis in accedendo ad has delectationes quam in abstinendo ab eis. Hoc autem patet esse falsum : nam actus temperantiæ maxime laudatur in abstinendo à delectationibus, unde ab hoc denominatur. Non est igitur in delectationibus præmissis hominis felicitas.

9. Amplius. Finis ultimus cuiuslibet rei Deus est, ut ex præmissis cap. xviii. patet. Illud igitur oportet ultimum finem hominis poni per quod maxime appropinquat ad Deum. Per prædictas autem delectationes homo impeditur à maxima appropinquatione ad Deum, quæ fit per contemplationem, quam maxime prædictæ delectationes impediunt, utpote ad sensibilia maxime hominem immergentes, & per consequens ab intelligibilibus retrahentes. Non est igitur in delectationibus corporalibus felicitas humana ponenda.

Per hoc autem excluditur error Epicuræorum in his voluptatibus felicitatem hominis ponentium : ex quorum persona dicit Salomon Eccl. v. 17. Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur letitia ex labore suo : & hæc pars illius : & Sapient. 11. 9. Ubique relinquamus signa letitiæ, quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra. Excluditur etiam error Cerinthianorum, qui in ultima felicitate post resurrectionem mille annos in regno Christi secundum carnales ventris voluptates fabulantur futuros ; unde & Chiliastræ, quasi Millenarii sunt appellati. In Græco enim *chilia*, idem est quod mille. Excluduntur etiam Judæorum, & Saraceno- rum fabulæ, qui retributiones iustorum in prædictis voluptatibus ponunt : felicitas enim virtutis est præmium.

CAPUT XXVIII.

Quod felicitas non consistit in honoribus.

1. 2. quest. 11. art. 2.

EX prædictis patet quod etiam nec in honoribus est summum hominis bonum, quod est felicitas.

1. Finis enim ultimus hominis, & sua felicitas est ejus perfectissima operatio, ut ex superioribus, cap. xxvi. & xxvii. patet. Honor autem hominis non consistit in sua operatione, sed alterius ad ipsum, qui ei reverentiam exhibet. Non est igitur felicitas hominis in honoribus ponenda.

2. Adhuc. Quod est propter alterum bonum, & desiderabile, non est ultimus finis. Tale autem est honor : non enim aliquis recte honoratur nisi propter aliquod aliud bonum in eo existens ; & propter hoc homines honorari quærent quasi boni alicujus quod in eis est, testimonium habere volentes : unde & magis gaudent homines à magnis, & sapientibus honorari. Non est igitur in honoribus felicitas hominis ponenda.

3. Amplius. Ad felicitatem per virtutem pervenitur. Operationes autem virtutum sunt voluntariæ, aliter enim non essent laudabiles. Oportet igitur felici-

CAPUT XXX.

Quod felicitas hominis non consistit in divitiis.

1. 2. quest. 11. art. 1.

citatem esse aliquod bonum ad quod homo sua voluntate perveniat. Hoc autem quod honorem assequatur, non est in potestate hominis, sed magis in potestate honorantis. Non est igitur in honoribus felicitas humana ponenda.

4. Item. Omne dignum honore non potest nisi bonis inesse. Honorari autem possunt etiam mali. Melius est igitur fieri honore dignum quam honorari. Non est igitur honor summum hominis bonum.

5. Præterea. Summum bonum est perfectum bonum. Perfectum autem bonum non comparitur aliquod malum : cui autem inest aliquod malum, impossibile est esse beatum. Impossibile est igitur esse malum, cui adest summum bonum. Potest autem aliquis malus honorem consequi. Non est igitur honor summum hominis bonum.

CAPUT XXXI.

Quod felicitas hominis non consistit in gloria humana.

1. 2. quest. 11. art. 3.

EX quo etiam apparet quod nec in gloria quæ est in celebritate famæ, consistit summum hominis bonum.

1. Est enim gloria, secundum Tullium, frequens de aliquo fama cum laude, & secundum Ambrosium, clara cum laude notitia. Ad hoc autem volunt homines innotescere cum laude, & claritate quadam, ut ab eis quibus innotescunt, honorentur. Est igitur gloria propter honorem quæsitam. Si igitur honor non est summum bonum, multo minus gloria.

2. Adhuc. Laudabilia bona sunt secundum quæ aliquis ostenditur ordinatus ad finem. Qui autem ordinatur ad finem, nondum est ultimum finem assecutus. Laus igitur non attribuitur ei qui jam est ultimum finem assecutus, sed magis honor, ut Philosophus dicit in I. Ethic. cap. xvi. Non potest igitur gloria esse summum bonum, cum principaliter in laude consistat.

3. Amplius. Cognoscere nobilius est quam cogci : non enim cognoscunt nisi quæ sunt nobiliora in rebus. Cognoscuntur autem etiam infima. Non potest igitur summum hominis bonum esse gloria quæ consistit in hoc quod aliquis cognoscatur.

4. Item. Cognosci aliquis non desiderat nisi in bonis ; in malis autem querit latere. Cognosci igitur bonum est, & desiderabile propter bona quæ in aliquo cognoscuntur. Illa igitur sunt meliora, non est igitur gloria, quæ in hoc consistit quod aliquis cognoscatur, summum hominis bonum.

5. Præterea. Summum bonum oportet esse perfectum, cum quieret appetitum. Cognitio autem famæ, in qua gloria humana consistit, est imperfecta ; est enim plurimum incertitudinis, & erroris habens. Non potest igitur talis gloria esse summum bonum.

6. Item. Id quod est summum hominis bonum, oportet esse stabilissimum in rebus humanis : naturaliter enim desideratur diuturna boni constantia. Gloria autem quæ in fama consistit, est instabilissima : nihil enim est mutabilius opinione, & laude humana. Non est igitur talis gloria summum hominis bonum.

CAPUT XXX.

Quod felicitas hominis non consistit in divitiis.

1. 2. quest. 11. art. 1.

EX hoc autem apparet quod nec divitiæ sunt summum hominis bonum.

1. Non enim appetuntur divitiæ nisi propter aliud ; per se enim nihil boni inferunt, sed solum utimur eis vel ad corporis sustentationem, vel ad aliquid hujusmodi. Quod autem est summum, est propter se desideratum, & non propter aliud. Non sunt igitur divitiæ summum hominis bonum.

2. Adhuc. Eorum possessio, vel conservatio non potest esse summum hominis bonum, quæ maxime conferunt homini in hoc quod emittuntur. Divitiæ autem in hoc maxime conferunt quod expenduntur, hoc enim earum usus est. Non potest igitur divitiarum possessio esse summum hominis bonum.

3. Amplius. Actus virtutis laudabilis est secundum quod ad felicitatem accedit. Magis autem est laudabilis actus liberalitatis, & munificentiæ, quæ sunt circa pecunias, ex hoc quod pecuniæ emittuntur, quam ex hoc quod conservantur ; unde & ab hoc nomina harum virtutum sumuntur. Non consistit igitur hominis felicitas in possessione divitiarum.

4. Item. Illud in cuius consecutione summum hominis bonum est, oportet esse homine melius. Divitiis autem homo est melior, cum sint res quædam ad usum hominis ordinatæ. Non est igitur in divitiis summum hominis bonum.

5. Præterea. Summum hominis bonum fortunæ non subiacet : nam fortuita absque studio rationis eveniunt. Oportet autem quod per rationem homo proprium finem consequatur. In consecutione autem divitiarum maximum locum habet fortuna. Non est igitur in divitiis humana felicitas constituta.

6. Amplius. Hoc evidens fit per hoc quod divitiæ involuntarie amittuntur : & quod malis evenire possunt, quos necesse est summo bono carere ; & quod instabiles sunt ; & alia hujusmodi, quæ ex superioribus rationibus colligi possunt.

CAPUT XXXI.

Quod felicitas non consistit in potentia mundana.

1. 2. quest. 11. art. 4.

Similiter autem nec in mundana potentia summum hominis bonum esse potest.

1. Cum in ea obtinenda plurimum fortuna possit, & instabilis sit, & non subiaceat hominis voluntati, & plerumque malis adveniat ; quæ summo bono repugnant, ut ex præmissis cap. xxix. & xxx. patet.

2. Item. Homo maxime dicitur bonus secundum quod ad summum bonum attingit. Secundum autem quod habet potentiam, non dicitur bonus, neque malus : non enim est bonus omnis qui potest bona facere, neque malus est aliquis ex hoc quod potest mala facere. Summum igitur bonum non consistit in hoc quod est esse potentem.

3. Adhuc. Omnis potentia ad aliterum est. Summum autem bonum non est ad aliterum. Non est igitur potentia summum hominis bonum.

4. Amplius. Illud quo quis potest & bene, & male uti, non potest esse summum hominis bonum: melius enim est quo nullus male uti potest. Potentia autem aliquis bene, & male uti potest: nam potestates rationales ad opposita sunt. Non est igitur potestas humana summum hominis bonum.

5. Præterea. Si aliqua potestas est summum bonum, oportet illam esse perfectissimam. Potestas autem humana est imperfectissima: radicatur enim in hominum voluntatibus, & opinionibus, in quibus est maxima inconstantia; & quanto magis reputatur potestas, tanto à pluribus dependet, quod etiam ad ejus debilitatem pertinet; cum quod à multis dependet, destrui multipliciter possit. Non est igitur in potestate humana summum hominis bonum. Felicitas igitur hominis in nullo bono exteriori consistit; cum omnia exteriora bona, quæ dicuntur bona fortunæ, sub prædictis contineantur.

CAPUT XXXII.

Quod felicitas non consistit in bonis corporis.

1. 2. quæst. 11. art. 5.

Quod autem nec in corporis bonis cujusmodi sunt sanitas, pulchritudo, & robur, sit hominis summum bonum, per similia manifeste apparet.

1. Hæc enim etiam bonis, & malis communia sunt, & instabilia sunt, & voluntati non subjacent.

2. Præterea. Anima est melior corpore, quod non vivit, nec prædicta bona habet nisi per animam. Bonum igitur animæ, sicut intelligere, & alia hujusmodi, est melius quam bonum corporis. Non est igitur corporis bonum, summum hominis bonum.

3. Adhuc. Hæc bona sunt homini, & aliis animalibus communia. Felicitas autem est proprium hominis bonum. Non est igitur in præmissis bonis hominis felicitas.

4. Amplius. Multa animalia, quantum ad bona corporis, sunt homine potiora: quædam enim sunt velociora homine, quædam robustiora, & sic de aliis. Si igitur in his esset summum hominis bonum, non esset homo optimum animalium: quod patet esse falsum. Non est igitur felicitas humana in bonis corporis consistens.

CAPUT XXXIII.

Quod felicitas non consistit in parte sensitiva.

1. 2. quæst. 111. art. 3.

PER eadem etiam apparet quod neque summum hominis bonum est in bonis sensitivæ partis.

1. Nam hæc etiam bona sunt homini, & aliis animalibus communia.

2. Item. Intellectus est melior sensu. Bonum igitur intellectus est melius quam bonum sensus. Non igitur summum hominis bonum in sensu consistit.

3. Adhuc. Maximæ delectationes secundum sensum sunt in cibus, & veneris, in quibus oporteret esse summum bonum, si in sensu esset. Non est autem in his. Non est igitur in sensu summum hominis bonum.

4. Amplius. Sensus diliguntur propter utilitatem, & propter cognitionem. Tota autem utilitas sensuum ad corporis bona refertur; cognitio autem sensus ad intellectivam ordinatur, unde animalia in-

tellectu carentia non delectantur in sentiendo nisi per comparisonem ad utilitatem ad corpus pertinentem, secundum quod per sensum cognitionem consequuntur cibos, vel veneria. Non est igitur in parte sensitiva summum hominis bonum, quod est felicitas.

CAPUT XXXIV.

Quod ultima hominis felicitas non consistit in actibus virtutum moralium.

APPARET autem quod nec in operationibus moralibus consistit ultima felicitas hominis.

1. Felicitas enim humana non est ad ulteriorem finem ordinabilis, si sit ultima. Omnes autem operationes morales sunt ordinabiles ad aliquid aliud: quod patet ex his quæ inter eas sunt præcipuæ. Operationes enim fortitudinis, quæ sunt in rebus bellicis, ordinantur ad victoriam, & ad pacem: stultum enim esset propter se tantum bellare. Similiter operationes justitiæ ad servandam pacem inter homines ordinantur, per hoc quod unusquisque quiete quod suum est, possidet: & similiter patet in omnibus aliis. Non est igitur in operationibus moralibus ultima hominis felicitas.

2. Adhuc. Virtutes morales ad hoc sunt ut per eas conservetur medium in passionibus intrinsicis, & exterioribus rebus. Non est autem possibile quod modificatio passionum, vel rerum exteriorum sit ultimus finis humanæ vitæ, cum ipsæ passionibus, & exteriores res sint ad aliud ordinabiles. Non est igitur possibile quod in actibus virtutum moralium sit ultima hominis felicitas.

3. Amplius. Cum homo sit homo ex eo quod est rationem habens, oportet quod proprium ejus bonum, quod est felicitas, sit secundum id quod est proprium rationi. Magis autem est proprium rationis quod ipsa in se habet, quam quod in alio facit. Cum igitur bonum moralis virtutis sit quoddam à ratione in rebus aliis à se institutum, non poterit esse optimum hominis, quod est felicitas; sed magis bonum quod est in ipsa ratione situm.

4. Item. Ostensum est supra cap. XIX. quod finis omnium rerum ultimus est assimilari ad Deum. Illud igitur secundum quod homo maxime assimilatur Deo, erit ejus felicitas. Hoc autem non est secundum actus morales, cum tales actus Deo attribui non possint nisi metaphoricè: non enim Deo convenit habere passiones, vel aliqua hujusmodi quæ sunt circa actus morales. Non est igitur ultima felicitas hominis, quæ est ultimus ejus finis, consistens in actibus moralibus.

5. Præterea. Felicitas est proprium hominis bonum. Illud igitur quod est maxime proprium hominis inter omnia bona humana respectu aliorum animalium est in quo quærenda est ejus ultima felicitas. Hujusmodi autem non est virtutum moralium actus: nam alia animalia aliquid participant vel liberalitatis, vel fortitudinis; intellectualis autem actionis nulum animal aliquid participat. Non est igitur ultima hominis felicitas in actibus moralibus.

CAPUT XXXV.

Quod ultima hominis felicitas non consistit in actu prudentiæ.

EX hoc etiam apparet quod neque in actu prudentiæ est ultima hominis felicitas.

Ac-

1. Actus enim prudentiæ est solum circa ea quæ sunt moralium virtutum. Non est autem in actibus moralium virtutum ultima hominis felicitas. Neque igitur in actu prudentiæ.

2. Adhuc. Ultima felicitas hominis est in optima hominis operatione. Optima autem hominis operatio, secundum id quod est proprium hominis, est in comparatione ad perfectissima objecta. Operatio autem prudentiæ non est erga objecta perfectissima intellectus, vel rationis: non enim est erga necessaria, sed erga contingentia operabilia. Non est igitur in ejus operatione ultima hominis felicitas.

3. Amplius. Quod ordinatur ad alterum sicut ad finem, non est ultima hominis felicitas. Operatio autem prudentiæ ordinatur ad alterum sicut ad finem: tum quia omnis præctica cognitio, sub qua continetur prudentia, ordinatur ad operationem: tum etiam quia prudentia facit hominem bene se habere in his quæ sunt ad finem eligenda, sicut patet per Aristotelem in VI. Ethicor. cap. XVI. Non est igitur in operatione prudentiæ ultima hominis felicitas.

4. Item. Animalia irrationabilia non participant aliquid felicitatis, sicut probat Aristoteles in I. Ethicor. cap. XI. I. participant autem quædam eorum aliquid prudentiæ, ut patet per eundem in I. Metaphysic. cap. I. Igitur felicitas non consistit in operatione prudentiæ.

CAPUT XXXVI.

Quod felicitas humana non consistit in operatione artis.

PARET etiam quod neque in operatione artis.

1. Quia etiam artis cognitio practica est, & ita ad finem ordinatur; & ideo ipsa non est ultimus finis.

2. Præterea. Operationum artis fines sunt artificialia; quæ non possunt esse ultimus finis humanæ vitæ, cum magis nos simus fines omnium artificialium, omnia enim propter hominis usum fiunt. Non potest igitur in operatione artis esse ultima felicitas.

CAPUT XXXVII.

Quod ultima hominis felicitas consistit in contemplatione Dei.

Opusc. III. cap. CVII.

SIGITUR ultima felicitas hominis non consistit in exterioribus, quæ dicuntur bona fortunæ, neque in bonis corporis, neque in bonis animæ quantum ad sensitivam partem, neque quantum ad intellectivam, secundum actus moralium virtutum, neque secundum intellectuales quæ ad actionem pertinent, scilicet artem, & prudentiam; relinquuntur quod ultima hominis felicitas sit in contemplatione veritatis. Hæc enim sola operatio hominis est sibi propria, & in qua nullo modo aliquid aliud communicat. Hoc etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, cum contemplatio veritatis propter se ipsam queratur. Per hanc etiam operationem homo substantiis superioribus conjungitur per similitudinem: quia hoc tantum de operationibus humanis in Deo, & in substantiis separatis est. Hac etiam operatione ad illa superiora conjungitur, cognoscendo ipsa quocumque modo. Ad hanc etiam operationem homo sibi magis est sufficiens, utpote ad eam parum auxilio exteriorum rerum egens. Ad hanc etiam omnes alia opera-

tiones humanæ ordinari videntur sicut ad finem. Ad perfectionem enim contemplationis requiritur incolumitas corporis; ad quam ordinantur artificialia omnia quæ sunt necessaria ad vitam. Requiritur etiam quies à perturbationibus passionum, ad quam pervenitur per virtutes morales; & per prudentiam; & quies ab exterioribus passionibus, ad quam ordinatur totum regimen vitæ civilis: ut sic, si recte considerentur, omnia humana officia servare videntur contemplationibus veritatem. Non est autem possibile quod ultima hominis felicitas consistat in contemplatione quæ est secundum intellectum principiorum, quæ est imperfectissima, sicut maxime universalis, rerum cognitionem in potentia continens; & est principium, non finis humani studii, à natura nobis proveniens, non secundum studium veritatis; neque etiam secundum scientias, quæ sunt de rebus infimis, cum oporteat felicitatem esse in operatione intellectus per comparisonem ad nobilissima intelligibilia. Relinquuntur igitur quod in contemplatione sapientiæ ultima hominis felicitas consistat, secundum divinorum considerationem. Ex quo etiam patet inductionis via, quod supra rationibus esse probatum, quod ultima felicitas hominis non consistit nisi in contemplatione Dei.

CAPUT XXXVIII.

Quod felicitas humana non consistit in cognitione Dei, quæ communiter habetur à pluribus.

Opusc. III. cap. CIV.

INQUIRENDUM autem relinquuntur, in quali Dei cognitione, ultima felicitas substantiæ intellectualis consistit. Est enim quædam communis, & confusa Dei cognitio, quæ quasi omnibus hominibus adest; sive hoc sit per hoc quod Deum esse sit per se notum, sicut alia de quibus rationis principia, sicut quibusdam videtur, ut in primo Libro cap. X. est dictum; sive (quod magis verum videtur) quia naturali ratione statim homo in aliqualem Dei cognitionem pervenire potest. Videntes enim homines res naturales secundum ordinem certum currere, cum ordinatio absque ordinatore non sit, percipiunt ut in pluribus aliquem esse ordinatorem rerum quas videntur. Quis autem, vel qualis, vel si unus tantum est ordinator naturæ, nondum statim ex hac communi consideratione habetur; sicut cum videmus hominem moveri, & alia opera agere, percipimus in eo quamdam causam harum operationum quæ aliis rebus non inest, & hanc causam animam nominamus; nondum tamen scientes quid sit anima, si est corpus, vel qualiter operationes prædictas efficiat. Non est autem possibile hanc cognitionem ad felicitatem sufficere.

1. Felicitatem enim operationem esse oportet absque defectu. Hæc autem cognitio est multorum errorum admixtionem suscipiens. Quidam enim rerum mundanarum non alium ordinatorem esse, crediderunt quam corpora cælestia, unde corpora cælestia deos esse dixerunt. Quidam vero ulterius ipsa elementa, quæ ex eis generantur, quasi æstimantes motus, & operationes naturales quas habent, non ab alio ordinatore eis inesse, sed ab eis alia ordinari. Quidam vero humanos actus non alicujus ordinatio, nisi subesse credentes nisi humanæ, homines qui alios ordinant, deos esse dixerunt. Ista igitur Dei cognitio non sufficit ad felicitatem.

Y 2

Am-